

UZ 150 GODINA KNJIŽNIČARSTVA U KOPRIVNICI (1845-1896)

I. OD OSNIVANJA PRVE ČITAONICE 1846. DO PRVOG SVJETSKOG RATA 1914.

Prve, tzv. ilirske čitaonice javljaju se u Hrvatskoj krajem 30-ih godina 19. stoljeća - u Varaždinu 18. siječnja 1838., u Karlovcu 1. ožujka 1838., u Zagrebu 14. srpnja 1838. godine.¹

Cijeli društveni, politički i kulturni život toga vremena bio je pod snažnim utjecajem hrvatskog narodnog preporoda, koji se javlja kao dio srodnih nacionalnih pokreta u zemljama pod Habsburškom monarhijom. Bio je to pokret mlade hrvatske građanske klase u usponu koja se digla protiv austrijske, mađarske i talijanske supremacije sa zahtjevima za nacionalnom autonomijom, narodnim jezikom i kulturom. Buđenje nacionalne svijesti dalo je polet kulturnom i umjetničkom stvaranju, te nakladništvu na narodnom, hrvatskom jeziku. Osnivaju se prve čitaonice kao rasadišta preporodnih ideja, a velik utjecaj na podizanju nivoa pismenosti hrvatskog pučanstva ima hrvatski obrazovni sustav, naročito od druge polovice 19. stoljeća kada postiže autonomiju od austrijskog i mađarskog utjecaja.

U kontekstu potrebe za nacionalnim prosvjećenjem i širenjem pismenosti na hrvatskom jeziku javlja se i prva čitaonica u Koprivnici. Prva čitaonica, tzv. kasino osnovana je u Koprivnici 1846. godine.²

U to vrijeme Koprivnica je najveće podravsko naselje, a ujedno i jedno od najvažnijih gospodarskih i prometnih čvorišta u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Prema lokalnom propisu iz 1841. godine Koprivnica ima nešto više od 4.000 stanovnika, od toga čak 890 obrtnika, trgovaca i građana srodnih zanimanja.

Društveni i kulturni život se razvija već od početka 19. stoljeća doživljava zamah u vrijeme hrvatskog narodnog preporoda. Najdužu tradiciju imaju amaterska glazbena i kazališna društva, a iz čitaonice, kao jednog od najvažnijih sastajališta izrasla su uglavnom sva ostala društva i organizacije u zadnjim desetljećima 19. stoljeća.

O osnutku prve koprivničke čitaonice nisu pronađeni izvorni dokumenti. Međutim, postoje vjerodostojni posredni podaci u Gajevim "Novinama hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim" iz prosinca 1846. godine. Iz njih doznajemo kako je kasino (čitaonica) uspješno započeo s radom te da su se javila 32 utemeljitelja, a za predsjednika je izabran koprivnički župnik Adam Žuvić, inače znameniti graditelj orgulja.³ Kasino je bio smješten ili u zgradi župnog dvora koja danas ne postoji ili u "cajghausu" (oružarnici).

Podrobniji podaci o djelovanju ove prve čitaonice u Koprivnici nisu poznati kao ni njena daljnja sudbina. u cijeloj Hrvatskoj, pa tako i u Koprivnici nastupila su nakon građanske revolucije 1848/49.

Pročelje koprivničke knjižnice i čitaonice "Fran Galović" u vrijeme 150 godina postojanja

godine teška vremena, jer je uvođenjem Bachovog apsolutizma (1850-1860) zaustavljen cjelokupni kulturni i politički život, a mnogim je čitaonicama zabranjen rad. Je li među njima bila i koprivnička čitaonica, nemoguće je što određenije reći.

Pouzdana podaci sačuvani su o osnivanju Društva "Narodna čitaonica" iz 1867. godine, uoči hrvatsko-ugarske nagodbe. Sačuvana su naime pravila koja je odobrilo Kraljevsko hrvatsko-slavonsko-dalmatinsko namjesničko vijeće u Zagrebu 19. srpnja 1867. Pravila su pisana hrvatski jezikom i sadrže 45 paragrafa.

Slično čitaonicama koje u to vrijeme postoje diljem Hrvatske i koprivnička Narodna čitaonica svoje svrhu iskazuje kao "izobrazivanje duha i podupiranje narodne knjige nabavljanjem i čitanjem časopisih i knjigah narodnih, inoslavjanskih i inostranih, zatim zabave sa kartanjem zakonom dozvoljenih igrah, šahom, zabava na biljardu i drugih dozvoljenih razveseljenjah".⁴

Članovi čitaonice bili su "redoviti, izvanredni i začastni", a članom je mogao postati "svaki izobraženi čestiti čovjek, koji je samostalan, ako se obveže na plaćanje godišnjega prinaska".

Pravila su propisivala i radno vrijeme Čitaonice, od 8 ujutro do 11 navečer; čitalo se u posebnoj prostoriji, u kojoj "nesmije nitko pušiti, još manje kartati se", a "tiskotvorah doma nositi nije nikomu slobodno. Pribavljene ipak knjige mogu se četiri nedjelje danah poslije pribave za čitanje i kući dobiti, nu dužan je svaki član za osam dana povratiti ih".

Narodna čitaonica postala je najvažnijim središtem društvenog i kulturnog života grada - tu su se održavale javne priredbe i susreti priređivale se diletanske kazališne predstave, a članovi čitaonice osnovali su i pjevački zbor.

U ravnateljstvu čitaonice nalazili su se tadašnji koprivnički uglednici, trgovci, obrtnici, crkveni i upravni velikodostojanstvenici. Godine 1871. ravnatelj narodne čitaonice bio Prostorni raspored feudalnih posjeda

Studijski odjel knjižnice sa informatičkim pultom 1996. godine

u Podravini u vrijeme borbi s Turcima je osobno koprivnički gradonačelnik Martin pl. Ožegović.

Nedugo nakon osnivanja Narodne čitaonice u Koprivnici je 1869. godine osnovano još jedno srodno društvo pod nazivom "Trgovačko obrtnička čitaonica". To što su obrtnici i trgovci osnovali zasebno društvo govori o određenoj podijeljenosti među građanskim staležima, odnosno o interesnom okupljanju pojedinih skupina građana. To je donekle razumljivo, jer su čitaonice u to vrijeme prije svega bile mjesto društvenog okupljanja gdje su se uz čitanje tiska i igara za razonodu susretali prijatelji i istomišljenici.

I ova je čitaonica nekoliko puta mijenjala svoju lokaciju, a uz redovnu djelatnost organizirala je priredbe i predavanja, što je utjecalo na ukupni društveni život grada toga doba. Sačuvana su i prva pravila ove čitaonice, vrlo slična onima Narodne čitaonice.

Po riječima dr. Dragutina Feletara, koji je istraživao ovo najstarije razdoblje povijesti koprivničkog knjižničarstva⁵ razum je s vremenom ipak nadvladao. oba društva uvidjela su da dvije čitaonice u malom gradu nemaju izgleda za plodan rad, te da će zajednički ostvariti bolje rezultate. Godine 1888. dolazi do njihova spajanja u jedno društvo pod nazivom "Čitaonica".

Nakon početnog zajedničkog uspješnog djelovanja oslabio je entuzijizam uže uprave, pa je ovo društvo zapravo prestalo djelovati 1894. godine. O tome svjedoči i odluka glavne skupštine Čitaonice, kojim se glasovir iz inventara društva poklanja Hrvatskom pjevačkom društvu "Podravac" iz Koprivnice.

Iako je potkraj prošlog stoljeća Koprivnica već imala nekoliko kulturnih društava i razmjerno razvijen društveni život, ipak se bez čitaonice nije moglo. Godine 1896. članovi pjevačkog društva "Podravac" osnivaju "Hrvatsku čitaonicu" koja je djelovala do prvog svjetskog rata.

Do prvog svjetskog rata djeluju i knjižnice u Općoj dječjačkoj i Općoj djevojačkoj narodnoj školi i knjižnica u Maloj realnoj gimnaziji, osnovane 1906. godine.

Dječji odjel knjižnice sa igraonicom

Prema nekim navodima, u Koprivnici je pred prvi svjetski rat osnovana i čitaonica koja je u sadržaju svoga rada imala program "jugoslavenskih jedinstva", ali o tome ne postoje sačuvane isprave.⁶

II.

RAZDOBLJE IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA (1914.-1941.)

Za razliku od prethodnog razdoblja djelovanje čitaonica i knjižnica u Koprivnici između dva svjetska rata karakterizira veća otvorenost knjižnica i čitaonica svim slojevima stanovništva, bez obzira na činjenicu što su djelovale u sastavu raznih društava i udruga. Uglavnom su počivale na entuzijazmu i snalažljivosti pojedinaca, nisu imale stalne prostorije ni osigurane stabilne izvore financiranja.

Prva knjižnica javnog karaktera pojavila se u Koprivnici krajem 20-ih godina. Bila je to knjižnica Kluba akademičara, udruge koprivničkih studenata i akademski obrazovanih građana koja je osnovana 1926. godine.⁷

Koprivnica je u to vrijeme gradić s manje od 10.000 stanovnika, a uz trgovačko-obrtničke, činovničke i radničke slojeve većina je seljačkog podrijetla. Koprivnički akademici (od kojih su neki kasnije postali i sveučilišni profesori), vođeni geslom "naprijed u bolju budućnost" s oduševljenjem su vjerovali u vlastitu kulturnu misiju u sredini koju je obilježavala visoka nepismenost. Uz organiziranje priredbi, predavanja i izdavanjem vlastitih tjednih novina, 1928. godine otvaraju knjižnicu kao sredstvo kulturnog uzdizanja najširih slojeva pučanstva.

Osnivanje knjižnice je bio važan događaj za cijeli grad. Smještena je bila u posebnoj dvorani hotela

“Križ”, a knjige su se posuđivale bez naplaćivanja članarine.

Akademičari su, međutim, naišli na otpor u sredini navikloj da joj život oblikuje uglavnom prigodničarska praksa mjesnih pjevačkih, karitativnih, sportskih i vatrogasnih društava. Intelektualna i elitna ekskluzivnost onemogućila im je pak da utječu na šire slojeve, a nisu našli ni na očekivanu podršku dobronamjernih građana. Zbog toga razočarani 1930. godine zatvaraju knjižnicu.

Ono što nije uspjelo njima ostvario je sljedeći naraštaj koprivničkih studenata, koji ponovno otvaraju knjižnicu 1932. godine. Ova knjižnica djelovala je sve do izbijanja drugog svjetskog rata, no njen je opstanak bio pod stalnim znakom pitanja, jer je nailazio na niz problema - od malog, pretežno zastarjelog fonda knjiga naslijeđenog od prve knjižnice akademičara, do kredita podignutog za kupnju novih knjiga, koji se ipak uspio vratiti prihodom od prikazivanja kino-predstava i organiziranjem u gradu prestižnih zabava, koncerata i kazališnih predstava, kao i novčanom pomoći građana. Početni naslijeđeni fond od 600 svezaka u vrlo kratkom vremenu uvećan je na 1500 svezaka knjiga, a povećao se i broj članova knjižnice, tako da su akademičari zadovoljno mogli ustvrditi: “Ako se kulturno stanje jednog grada ocijeni prema množini pročitanih knjiga, onda prema stanju od nekoliko godina stojimo odlično. Danas se kod nas čita 87 puta više nego ranije!”

Ova generacija akademičara uspjela je animirati i u knjižnicu privući priličan broj građana. Prostorije knjižnice ujedno su bile i klupske prostorije tako da se tu akademičari sastaju, druže, diskutiraju, a navraćaju i seniori, odnosno građani s već stečenom akademskom naobrazbom. Uz njih, članovi knjižnice su tzv. podupirajući članovi kluba, srednjoškolci, a posebno niske članarine plaćali su i radnici i seljaci. Tako je, po akademičarima ostvarena svrha knjižnice “da svakom omogući čitanje, a ne da donosi profit”. Knjižnica je radila dva puta tjedno po nekoliko sati, a posudbu su vodili koprivnički studenti koji su uglavnom boravili u Koprivnici, a na predavanja i ispite putovali su u Zagreb.

Promjene u političkoj stvarnosti zemlje ne zaobilaze ni koprivnički kraj te utječu na razvoj čitaonica i knjižnica i na ovom području. Tako uz knjižnicu Kluba akademičara koja je bila otvorena svim strukturama koprivničkog građanstva, 30-ih godina u Koprivnici dulje ili kraće vrijeme djeluje niz knjižnica koju su izraz aktualne političke i društvene situacije, kao i potreba nekih skupina građana za udruživanjem i širenjem svojih ideja putem knjižnica i čitaonica. Tako je 1932 ili 1933. godine otvorena Radnička čitaonica koprivničko ogranka URS-ovih sindikata, 1932. godine pokrenuta je knjižnica Francuskog kruga 1933. godine knjižnica i čitaonica Sokolskog društva, 1973. knjižnica seljačke sloge, a jedno vrijeme je djelovala i posudbena knjižnica Vinka Vošickog, poznatog koprivničkog tiskara. Knjižnica koprivničke Gimnazije bila je jedna od bolje opskrbljenih u gradu, tim više što je imala tradiciju još ih prvih desetljeća 20. stoljeća.⁸⁾

U drugoj polovini 30-ih godina ne samo politički nego i kulturni život u koprivničkom kraju u znaku je prevlasti haesesovske ideologije. U Koprivnici i okolnim selima niču ogranci kulturno-prosvjetnih, gospodarskih, sportskih i radničkih organizacija HSS-a, popularizira se seljačka ikonografija, drže se predavanja o seljačkom pitanju, izlazi “Zbornik hrvatskih seljaka - stvaratelja”. Utjecaj HSS-a na djelovanje knjižnica bio jenajizraženiji u selima koprivničkog kraja, naročito u Đelekovcu (osnovana 1904.) i Peterancu (osnovana 1924. ili 1925.). Upravo je peteranska knjižnica slovila kao jedna od najbogatiji seoskih knjižnica u tadašnjoj Jugoslaviji, a sa svojih 2.500 svezaka knjiga imala je najbogatiji fond na koprivničkom području, pa su je koristi i koprivnički građani, ponajviše gimnazijalci i studenti, kao i ljudi iz okolnih sela.⁹⁾

Nažalost, veći dio knjižnog fonda ove knjižnice uništen je u drugom svjetskom ratu. Devastacija i zamiranje rada opća je sudbina koja prati čitaone i knjižnice u Koprivnici i okolici do kraja drugog svjetskog rata.

III.

OD OSNIVANJA KNJIŽNICE DOMA KULTURE 1945. DO DANAŠNJE KNJIŽNICE I ČITAONICE "FRAN GALOVIĆ"

Po završetku drugog svjetskog rata i obnove osnovnih institucija civilnog života, u jesen 1945. godine pristupa se osnivanju Doma kulture u sklopu kojega je osnovana prva poslijeratna knjižnica i čitaonica u Koprivnici. Za otvaranje ove knjižnice naročito je zaslužan Vinko Vošicki, tadašnji predsjednik Doma kulture, na čije inzistiranje se animiraju koprivnički građani da poklanjanjem svojih knjiga pomognu otvaranju knjižnice. Učitelj Franjo Štimac, Franjo Bregovec i Đoko Borojević bili su određeni da srede knjige i organiziraju knjižnicu i čitaonicu, koja je otvorena 27. studenoga 1945. godine.¹⁰ Kasnije se knjižnica osamostalila, no zbog neriješenog nadzora i financiranja životarila je sve do 1953. godine kada postaje budžetska ustanova. Te godine dodijeljene su joj prostorije na današnjem Jelačićevom trgu 2, a iz 1953. imamo i prve statističke podatke o fondu knjiga, članovima i posudbi.¹¹ Ako se usporede samo ovi podaci po kojima je 1953. godine koprivnička gradska knjižnica i čitaonica imala svega 1909 svezaka knjiga, 527 članova i 1108 posudbi, a danas, četrdesettri godine poslije gotovo 52000 svezaka knjiga, 4450 članova i 58539 posudbi, tada se može govoriti o kontinuiranom djelovanju koje potvrđuje mjesto knjižnice u kulturnom životu grada.

U pedesetogodišnjoj povijesti koprivničke gradske knjižnice i čitaonice treba izdvojiti 1961. godinu kada je knjižnica upisana u registar samostalnih knjižnica te 1967. godinu kada postaje općinska matična knjižnica sa zadaćom stručnog nadzora i pomoći knjižnicama na području koprivničke općine.¹² Jedna od značajki toga razdoblja su česta seljenja knjižnice - 1970. godine preseljena je u podrumske prostorije nekadašnje Gimnazije, (danas OŠ "Đuro Ester"), 1971. godine seli u zgradu stare vijećnice (današnje Gradsko poglavarstvo na Zrinskom trgu 1), a 1974. godine u prizemlje zgrade na današnjem Zrinskom trgu 9. Tek 1981. godine knjižnica nakon niza seljenja konačno dobiva stalnu lokaciju u zgradi na Zrinskom trgu 6 u kojoj se nalazi i danas.¹³

Druga značajka knjižnice je vezana uz pitanje samostalnosti. Naime, od 1970. do 1981. godine knjižnica djeluje u sastavu Muzeja grada Koprivnice. Od 1981. do 1990. knjižnica je dio koprivničkog Centra za kulturu, da bi od 1. siječnja 1991. godine postala samostalna ustanova. Gradska knjižnica i čitaonica tada mijenja naziv u Knjižnica i čitaonica "Fran Galović".¹⁴

Poput drugih narodnih knjižnica i koprivnička knjižnica kroz cijelo to razdoblje dijeli sudbinu aktualnih političkih i kulturnih trendova u društvu koji je često guraju na marginu i onako slabo definirane i financijski nedovoljno praćene kulturne politike.

Pa ipak, i u koprivničkom knjižničarstvu uočavaju se koraci napretka kako u rješavanju problema stalne prostorne lokacije tako i u rastu fonda knjiga i časopisa, broja zaposlenih i unapređenju knjižničnog poslovanja uopće. Razrađeni programi kulturno-edukativne i animacijske djelatnosti (izložbe, predavanja, programi za djecu) uvode se paralelno s organiziranjem zasebnih odjela (dječji odjel s pričaonicom, odjel za odrasle, studentski odjel sa zavičajnom zbirkom, odjel nabave i obrade knjižnične građe) i službe (matična služba, bibliobusna služba). Naročito nabava bibliobusa od 1979. godine omogućuje širenje knjižničnih usluga, a u mreži knjižnica, uz pučke knjižnice u selima, na značaju dobivaju stručna knjižnica u "Podravki", knjižnica Muzeja grada Koprivnice, knjižnica franjevačkog samostana u Koprivnici, te osnovnoškolska i srednjoškolska knjižnica. Devedesete godine otvaraju novo poglavlje u povijesti koprivničkog knjižničarstva. Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" početkom 1991. godine se kompjutorizira i to u segmentu stručne obrade knjižne građe, uz perspektivu kompjutorizacije cjelokupnog knjižničnog poslovanja. Multimedijalno pretraživanje baza podataka na CD ROM-ovima uvodi se 1995. godine, a 1996. godine priključenje na globalnu kompjutorsku mrežu Internet. Od 1995. godine knjižnica dobiva funkciju županijske matične knjižnice za područje Koprivničko-križevačke županije.

IV. ZAKLJUČAK

Ove naznake stoipedesetogodišnjeg puta koprivničkog knjižničarstva ukazuju na kretanje funkcija čitaonica i knjižnica od potrebe za narodnim prosvjećivanjem, kulturnim i obrazovnim uzdizanjem širokih slojeva do nastojanja da se postigne što veća profesionalizacija i stručna organizacija knjižnica. Iako proširenje njenih zadaća od prosvjetne, kulturne i obrazovne do informacijske nastoji udovoljiti zahtjevima suvrmenosti u kojoj živimo, problematično je da li se ono što nazivamo napretkom u knjižničarstvu približava idealnom tipu narodne knjižnice. To se prvenstveno odnosi na dostatno javno financiranje djelatnosti knjižnice, te na besplatne usluge kao pretpostavku njene najšire dostupnosti pučanstvu.

BILJEŠKE:

1. Stipčević, A.: Povijest knjige, Zagreb, 1985., str. 494-495
2. O najstarijem razdoblju koprivničkog knjižničarstva vidi: Loborec, B. Feletar, D.: Bibliotekarstvo u općini Koprivnica. Podravski zbornik 1986., str. 87-100
3. Novine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske, Zagreb, 12. prosinca 1846.
4. Pravila Društva Narodne Čitaonice u Koprivnici od 6. ožujka 1867. (čuvaju se u Muzeju grada Koprivnice)
5. Loborec, B., Feletar, D., ibid. str. 90-91
6. Ibid., str. 90
7. Sabolović-Krajina, D.: Društvo Akademikar u Koprivnici. Podravski zbornik 1989., str. 83-89
8. Loborec, B., Feletar, D., ibid. str. 90-91
9. Sabolović-Krajina, D.: Rasadnik kulture u selu - u povodu 60. obljetnice djelovanja knjižnice u Peterancu. Glas Podravine, 24. veljače 1989.
10. Knjižnica Doma kulture. Podravske novine, 18. studenoga 1945.
11. Vrančić, A.: Gradska knjižnica u 1954. godini. Koprivnički tjednik, 6. ožujka 1954.
12. Dokumentacija Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica
13. Ibid.
14. Ibid.
15. Ibid.

Pravila
dužtva „Narodne čitaonice“ u Koprivnici.

Svrha dužtva.

- § 1. Svrha dužtva jest izobrazivanje duha i podupiranje narodne knjige nabavljanjem i čitanjem časopisnih i knjigah narodnih, inostranjanskih i inostranih, za tim zabave sa kartanjem zakonitih dovoljenih igrah šahom, zabava na biljardu i drugih dovoljenih razveseljenjakh.

Članovi dužtva, njihova prava i dužnosti.

- § 2. Članom dužtva može postati svaki izobraženi čestiti čovjek, koji je samostalan, ako se obveže na plaćanje godišnjega prisneska, kao §. 6. zahtjeva.

Članovi su redoviti, izvanredni i začastni.

- § 3. Redoviti članovi su oni, koji u Koprivnici stalno obitavaju, i onakovi izvan Koprivnice stanovnici, koji sami žele usudnima članovi biti.
- § 4. Izvanredni članovi su oni, koji u Koprivnici nestanuju.
- § 5. Začastni članovi su oni, koje dužtvo radi stečenih zaslugah ili radi odličevanja za takove naimenuje.
- § 6. Godišnji prisnesak svakoga redovitoga člana jest 120 sto linjakaht a. vr. a izvanrednoga 4. stolinjakaht a. vr., osim godišnjeg prisneska neima nijedan član nikakvih drugih plaćanjah.

U Koprivnici na 6. Ožujka 1867.

Ravnatelj društva:

Upravnik

Gjuro Gabrić

Upravnik:

Tajnik (B)

Zvanje

Predsjednik

Prisje

Upravnik

9440
2714.

Prva pravila društva odobrenju se došlo. Stav. namještelog (u) u Zagrebu dne 17. rujna
1867.

Upravnik

9440
2714.

Prva pravila "Narodne Čitaonice" u Koprivnici sa potpisnicima društva od 6. ožujka 1867. godine